

27.5.2026

EOAK/761/2025

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Susanna Lindroos-Hovinheimo

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen

VAMMAISEN HENKILÖN ASUMISPALVELUUN LIITTYVÄSTÄ YLLÄPIDOSTA PERITTÄVÄ MAKSU

Tiivistelmä

Asiassa oli arvioitavana vammaispalvelulain mukaiseen asumisen tukeen liittyvästä ylläpidosta perittävien maksujen lainmukaisuus hyvinvointialueella. Apulaisoikeusasiamiehen (AOA) näkemyksen mukaan ylläpitomaksujen porrastamisella eri maksuluokkiin voidaan edistää asiakasmaksulain tavoitetta, jonka mukaan asiakkaan yksilöllinen tilanne ja ylläpitomaksuun kuuluvien tarvikkeiden, välineiden, aineiden ja palveluiden tosiasiallinen käyttö tulee ottaa huomioon maksua perittäessä.

AOA piti vaatehuoltoa koskevien maksuluokkien sisältöä ja määräytymisperusteita epäselvinä ja tulkinnanvaraisina. Hyvinvointialueen asiakasmaksuasiakirja näyttöytyi ongelmallisena asiakasmaksulain valossa, koska ylläpitomaksun yhtenä määrittävänä tekijänä näytti olevan vammaisen henkilön tarvitsema avun määrä ja toisaalta se, miten runsaasti asumisyksikön henkilökunnan työpanosta vaatehuolto satoi. AOA piti tarpeellisena, että hyvinvointialue selkeyttää ja täsmentää ohjettaan erityisesti vaatehuoltoon liittyvien ylläpitomaksujen osalta. Perityn asiakasmaksun määrän ja sisällön lainmukaisuus on saatettavissa viime kädessä tuomioistuimen arvioitavaksi.

Toimenpiteenään AOA saattoi hyvinvointialueen tietoon käsityksensä ylläpitomaksujen ongelmallisuudesta ja täsmentämisen tarpeesta. Samalla hän kiinnitti huomiota päätöksessä todettuihin vaatimuksiin, jotka on otettava huomioon ylläpidosta perittävää maksua määrättäessä. Hyvinvointialuetta pyydettiin ilmoittamaan päätöksen johdosta tehdyistä toimenpiteistä.

1 KANTELU

Kantelijat arvostelivat Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen menettelyä vammaispalvelulain ja kehitysvammalain mukaiseen asumispalveluun liittyvästä ylläpidosta perittäviä maksuja koskevassa asiassa.

Kantelun mukaan ei ollut hyväksyttävää, että hyvinvointialue oli porrastanut ylläpitomaksun kolmeen eri maksuluokkaan asiakkaan hoitoisuuden perusteella. Esimerkiksi kantelijoiden pojalle kehitysvammaisten palvelukodissa asumisesta määrätty ylläpitomaksu oli noussut 50 eurosta 115 euroon hyvinvointialueen aloittaessa 1.1.2023 toimintansa. Kantelun mukaan vammaisilta henkilöiltä peritään asumispalvelujen ylläpitomaksuna sellaisia huolenpitoon ja hoivaan liittyviä kustannuksia, joiden pitäisi olla lain mukaan maksuttomia. Kantelussa kyseenalaistettiin myös se, kohdistuuko ryhmäasumisessa perittävä vuokra ja ylläpitomaksu osin samoihin palveluihin siten, että vammaisen henkilö joutuisi maksamaan kaksinkertaiset maksut. Lisäksi kantelijat pyysivät tutkimaan, miten hyvinvointialuealue arvioi, että vammaisille henkilöille jää riittävästi varoja yksilöllisten tarpeidensa ja elinkustannustensa kattamiseen ylläpitomaksujen perimisen jälkeen.

2 SELVITYS

2.1 Saatu selvitys

Kantelun johdosta Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue antoi 10.4.2025 päivätyn selvityksen ja lausunnon.

Pyynnöstäni Vaasan hallinto-oikeus toimitti päätökset 4.2.2026 mennessä ratkaistuista asioista, jotka koskivat Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella vammaispalvelulain ja kehitysvammalain perusteella järjestetystä pitkäaikaisesta asumispalvelusta perittäviä ylläpitomaksuja.

2.2 Hyvinvointialueen selvityksen ja lausunnon keskeinen sisältö

Hyvinvointialueen selvityksen mukaan ylläpitomaksun ja osittaisen ylläpidon käsitettä ei ole asiakasmaksulainsäädännössä eikä myöskään vanhassa kehitysvammalaissa tarkemmin määritetty.

Kehitysvammalain esitöissä todetaan, että normaalisuuden periaatteen toteuttaminen edellyttää maksun perimistä ylläpidosta. Vakiintuneen hallintokäytännön ja hallinto-oikeuksien ratkaisujen perusteella täyteen ylläpitoon katsotaan kuuluvaksi asumis-, ravinto- ja muut vastaavat menot, kuten esimerkiksi sähkön ja veden käytöstä aiheutuneet kustannukset. Vammaisuudesta riippumatta asumisesta aiheutuu elinkustannuksia, joista voidaan periä maksu. Nämä kaikki ovat maksuja, joista aiheutuu kuluja niin vammaiselle kuin vammattomallekin henkilölle.

Korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätöksen KHO 2014:186 mukaan normaalisuuden periaatteesta johtuu, että sellaisia kustannuksia, joista kehitysvammahuollon asiakas joutuu ylläpitonaan maksamaan ovat kaikki tavanomaiset henkilölle kehitysvammaisuudesta riippumatta aiheutuvat asumis- ja ruokakulut sekä muut vastaavat menot. Tähän tavanomaiseen ylläpitoon kuuluu siis kaikki, mitä muutkin yleensä joutuvat elämästään maksamaan.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen aluehallitus on kokouksessaan 9.12.2024 vahvistanut asiakasmaksut ja asiakasmaksuohjekirjan vuodelle 2025. Vammaispalvelulain mukainen asumisen tuesta perittävä ylläpitomaksu koostuu asumispalveluyksikön yhteisiin tiloihin ja yhteiskäyttöön tarkoitetuista, ylläpitoon liittyvistä aineista, tarvikkeista ja tavaroista. Ylläpitomaksu määrittyy asiakkaan tarvitsemien hoivaan ja huolenpitoon sekä tukeen ja ohjaukseen kuulumattomista palveluista.

Hyvinvointialueen vahvistamissa ylläpitomaksuissa ei oteta huomioon hoidon ja hoivan osuutta, joka on asiakkaalle maksutonta. Hyvinvointialueen asiakasmaksuasiakirjassa määritellyt ylläpitomaksut noudattavat asiakasmaksulainsäädäntöä.

Selvityksen mukaan asiakkaalle tehdään aina viranhaltijapäätös myönnetystä palvelusta, jossa ilmoitetaan myös ylläpitomaksun summa. Päätösteksteissä on oikaisuvaatimusohjeet, jossa ohjeistetaan päätökseen tyytymätöntä asiakasta hakemaan muutosta tehtyyn viranhaltijapäätökseen. Vammaispalvelun viranhaltija arvioi asiakkaan hakemuksen perusteella täyttyvätkö maksun huojentamisen tai poistamisen perusteet. Perusteena huojennukselle on, että ylläpitomaksun periminen vaarantaa asiakkaan toimeentulon. Selvityksen mukaan kantelijat eivät olleet hakeneet poikansa ylläpitomaksuun huojennusta.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaalijohtajan lausunnon mukaan hyvinvointialueella on toimittu asiassa vakiintuneen hallintokäytännön ja hallinto-oikeuksien ratkaisujen sekä aluehallituksen vahvistamien asiakasmaksujen ja asiakasmaksuohjeiden mukaisesti.

2.3 Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen ylläpitomaksut

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon 1.1.2025 voimaan tullut asiakasmaksuasiakirja oli hyväksytty 16.12.2024 aluevaltuustossa. Asiakasmaksuasiakirjan 5.3.4 kohdassa oli määrätty asiakasmaksuista, jotka koskivat pitkäaikaista asumispalvelua ja asumisen tukea (vammapalvelulain ja kehitysvammalain perusteella järjestetty pitkäaikainen asumispalvelu).

Asiakasmaksuasiakirjan mukaan asiakas maksaa itse vuokran, sähkö- ja vesimaksut (voivat sisältyä vuokraan), ateriat ja muut jokapäiväiseen elämään liittyvät kustannukset sekä ylläpitomaksun. Vuokraan sisältyvät kiinteistön huoltomenot ja asukkaiden käytössä olevien yhteisten tilojen jyvitetty osuus.

Ylläpidonmaksu koostuu asumispalveluyksikön yhteisiin tiloihin ja yhteiskäyttöön tarkoitetuista, ylläpitoon liittyvistä aineista, tarvikkeista ja tavaroista. Ylläpitomaksu määrittyy lisäksi myös asiakkaan tarvitsemien, hoivaan ja huolenpitoon sekä tukeen ja ohjaukseen kuulumattomista palveluista.

Asiakkaan ylläpitomaksu määritellään yksilöllisen tarpeen mukaisesti.

Ylläpitoon kuuluvia aineita, tarvikkeita ja tavaroita ovat:

- Siivousvälineet ja puhdistusaineet sekä paperit
- Viriketoimintaan liittyvät materiaalit (esimerkiksi, pelit, askartelutarvikkeet)
- Informaatiokulut (lehtimaksut, tv-maksut, kaapeli-TV, ICT, puhelin)
- Yhteisten tilojen sisustus (kalustus, juhlapyhäkoristeet, kukat ja kukkamullat jne.)
- Yhteisten tilojen ruokailuvälineet, tarjoiluastiat ja ruuanvalmistuksen välineistö
- Yleiset perushygieniatarvikkeet ja saunan käyttö

Jos asiakas on poissa yhtäjaksoisesti palveluasumisesta, poissaolon kuudennesta poissaolopäivästä alkaen ei ylläpitomaksua peritä. Ylläpitomaksun päivähinta lasketaan jakamalla kuukausihinta 30:llä. Sairaala- tai laitoshoitajakson ajalta ei peritä ylläpitomaksua.

1. maksuluokka 25 euroa/kk.

- yhteisten tilojen ylläpito, yhteiset materiaalit

2. maksuluokka 70 euroa/kk.

- Edellisen lisäksi vaatehuolto, omalla pyykinpesukoneella ja -aineilla tai yksikön koneilla. Henkilökunta kantaa päävastuun vaatehuollon toteutumisesta.
- Pyykin viimeistely asiakkaan kanssa toteutuu hoitotyönä.

3. maksuluokka 115 euroa/kk.

- Edellisen lisäksi vaatehuolto toteutetaan aina yksikön pyykinpesukoneella ja aineilla tai käytetään pesulapalvelua. Pyykkiä syntyy päivittäin normaalia enemmän, joka sitoo henkilökunnan työpanosta.
- Pyykkihoidon tekee asiakkaan puolesta.

Hyvinvointialueen 1.1.2026 voimaan tulleessa asiakasmaksuasiakirjassa (kohta 5.3 pitkäaikaisen asumisen tuen maksut) todetaan ylläpitomaksuista edellä mainitun lisäksi, että vammaispalveluna myönnettyyn asumisen tuessa ja vaatimaan moniammatilliseen tukeen sisältyvässä asumisen tuessa ei peritä varsinaista asiakasmaksua hoivasta ja huolenpidosta. Maksut peritään vain ylläpidosta ja syödyistä aterioista. Aterioista peritään tukipalveluina toimintayksiköihin vahvistetut, asiakasmaksuasiakirjan mukaiset ateriamaksut toteutuneen mukaisesti. Ylläpitomaksu peritään, vaikka asiakas ei käyttäisi säännöllisesti kaikkia tukitoimia, tarvikkeita tai välineitä. Lisäksi asiakasmaksuasiakirjassa on täsmennetty, että pitkäaikaisen asumisen palveluissa asiakas solmii vuokrasopimuksen asunnosta vuokranantajan kanssa ja maksaa asumiseensa liittyvät kustannukset suoraan vuokranantajalle. Vuokraan sisältyy kiinteistön huoltomenot ja asukkaiden käytössä olevien yhteisten tilojen jyvitetty osuus.

3 RATKAISU

3.1 Oikeusasiamiehen tehtävät ja tutkinnan rajaus

Perustuslain 109 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamiehen tulee valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtäväänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 15 §:ssä säädetään asiakasmaksuja koskevasta muutoksenhausta. Asiakasmaksua koskevaan päätökseen ja tasasuuruista maksua koskevaan laskuun saa vaatia oikaisua. Oikaisuvaatimus tehdään hyvinvointialueelle. Muutoksenhausta hallintotuomioistuimeen säädetään oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa.

Vammaispalvelujen asiakkaalla on oikeus saada viranhaltijan tekemä päätös hänelle määrätystä (esimerkiksi asumisen tukeen liittyvästä) ylläpitomaksusta. Viranhaltijan päätöksen lainmukaisuus on mahdollista saattaa ensi vaiheessa oikaisuvaatimusmenettelyssä hyvinvointialueen toimielimen käsiteltäväksi. Toimielimen päätökseen voi hakea muutosta valitusosoituksen mukaisesti toimivaltaiselle hallinto-oikeudelle tehtävällä valituksella. Näin ollen tuomioistuin tutkii viime kädessä sen, onko vammaiselle henkilölle määrätty ylläpitomaksu ollut lainmukainen ja kohtuullinen. Tuomioistuin voi arvioida myös sitä, olisiko asiakasmaksua tullut alentaa tai jättää maksu kokonaan perimättä.

Oikeusasiamies ei voi toimia yksilöä koskevissa asiakasmaksuasioissa ylimääräisenä tai täydentävänä muutoksenhakuelimenä. Näin ollen oikeusasiamies ei voi muuttaa tai kumota viranomaisen tai tuomioistuimen ratkaisuja. Tästä syystä en ryhdy tässä tapauksessa arvioimaan kantelijan pojalle määrättyjen asiakasmaksujen lainmukaisuutta ja sitä, miten hänen kohdallaan on mahdollisesti arvioitu oikeutta maksujen alentamiseen tai perimättä jättämiseen.

Arvioin seuraavassa yleisellä tasolla hyvinvointialueen asiakasmaksuasiakirjan lainmukaisuutta siltä osin kuin siinä käsitellään vammaispalvelulain mukaiseen asumisen tukeen (avohuollon asumispalvelut) liittyvän ylläpitomaksun sisältöä ja määräytymisen perusteita. Kantelukirjoitus ei antanut tässä yhteydessä aihetta ryhtyä enemmälti tarkastelemaan erityishuollossa olevan henkilön ylläpidosta laitoshoidon aikana perittäviä maksuja. Kantelussa ei myöskään arvosteltu erityisesti ylläpitona perittäviä ateriamaksuja, joten en ole ryhtynyt niitä enemmälti tutkimaan.

3.2 Oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

Olen ottanut tarkasteluni oikeudelliseksi lähtökohdaksi 1.1.2025 voimaan tulleen vammaispalvelulain (675/2023) 18 §:n mukaiseen asumisen tuen palveluun liittyvät asiakasmaksut, joista säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 4 §:ssä (maksuttomat sosiaalipalvelut) ja 7 e §:ssä (vammaisille henkilöille järjestettäviin erityispalveluihin liittyvä ylläpito).

Lain valinnan kannalta totean selvyyden vuoksi, että vammaispalvelulain (675/2023) siirtymäsäännösten perusteella enintään kolme vuotta uuden vammaispalvelulain voimaantulosta (1.1.2025) vammaisille henkilöille voidaan järjestää palveluasumista myös kumotun vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) 8 §:n 2 momentin perusteella. Samoin kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain perusteella tehdyt asumispalvelupäätökset (erityishuolto-ohjelmat) ovat voimassa enintään kolme vuotta uuden vammaispalvelulain voimaantulosta, ellei päätösten voimassaoloaika päätty aiemmin tai päätöstä muutoin tarkistetaan siirtymäsäännöksissä tarkoitetulla tavalla. Edellä todetuissa tilanteissa, kun palvelua järjestetään siirtymäsäännösten perusteella vanhojen lakien perusteella, myös asiakasmaksut peritään ennen 1.1.2025 voimassa olleiden asiakasmaksusäännösten mukaisesti palveluita koskevien päätösten voimassaoloajan. Sillä, minkä lain perusteella vammaisen henkilön asumispalveluja järjestetään edellä todettuna siirtymäaikana, saattaa olla merkitystä palvelusta perittävien maksujen määräytymisen arvioinnissa. Kuten edellä on todettu, keskityn seuraavassa tarkastelussani voimassa olevan vammaispalvelulain mukaisen asumisen tuen palveluun liittyvästä ylläpidosta perittäviin maksuihin.

Vammaispalvelulain 18 §:n 1 momentin mukaan vammaisella henkilöllä on oikeus saada asumisen tukea, jos hän tarvitsee apua tai tukea voidakseen hoitaa päivittäiset toimensa.

Pykälän perustelujen (HE 191/2022 vp s. 202) mukaan asumisen tuki kattaisi ns. vanhan vammaispalvelulain mukaisen palveluasumisen ja kehitysvammalain mukaisena erityishuoltona järjestetyn asumispalvelun. Lähtökohta olisi, että asunto ja asumisen tuki järjestettäisiin erikseen. Ryhmämuotoisessa asumisessa asunto kuitenkin kuuluisi asumisen tuen kokonaisuuteen, vaikka se vuokrattaisiin erilliseltä vuokranantajalta. Vammaisella henkilöllä olisi tuen myöntämisedellytysten täytyessä subjektiivinen oikeus asumisen tukeen ja siihen liittyvien palveluiden kokonaisuuteen. Asumisen tuen kokonaisuuteen kuuluvat palvelut olisivat aikaisemman käytännön mukaan maksuttomia.

Vammaispalvelulain 18 §:n 2 momentin mukaan asumisen tuen tarkoitus on, että vammaisen henkilö voi asua mahdollisimman itsenäisesti silloinkin, kun hän tarvitsee apua tai tukea asumisessa. Asumisen tuki sisältää tarvittavan avun ja tuen päivittäisissä toimissa, vuorovaikutuksessa ja osallisuudessa sekä niissä itsehoitoa vastaavissa toimenpiteissä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon ja pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon.

Säännöksen perustelujen (HE 191/2022 vp s. 202) mukaan tarkoitettuja päivittäisiä toimia ovat henkilökohtaiset toimet, kuten pukeutuminen, henkilökohtaisen hygienian hoito ja wc-käynnit sekä esimerkiksi liikkuminen, kotityöt, lastenhoito ja asiointi. Asiointia ovat sekä asiointi kodin ulkopuolella että asioiden hoitaminen kotona verkon välityksellä. Kotitöitä ovat esimerkiksi ruuan valmistaminen, siivoaminen, vaatteiden ja kodin tekstiilien huoltaminen sekä muut tavanomaisesti itse tehtävät kotityöt.

Sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain (asiakasmaksulaki) 4 §:n 2 kohdan mukaan sosiaalipalveluista ovat maksuttomia kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa tarkoitettu erityishuolto ja mainitun lain 39 §:ssä tarkoitettu kuljetus; kehitysvammaisen ylläpidosta voidaan kuitenkin periä kohtuullinen maksu.

Asiakasmaksulain 4 §:n 5 kohdan mukaan sosiaalipalveluista ovat maksuttomia muun muassa vammaispalvelulain 16 §:ssä tarkoitettuun vaatimaan moniammatilliseen tukeen ja 18 §:ssä tarkoitettuun asumisen tukeen sisältyvä apu ja tuki sekä asumisen tukeen sisältyvät palvelut. Asumisen tuesta voidaan kuitenkin periä maksu, jos henkilö saa niihin korvausta muun lain kuin vammaispalvelulain nojalla.

Asiakasmaksulain 7 e §:n mukaan hyvinvointialue voi periä asiakkaalta vammaispalvelulain 7 §:ssä tarkoitettuun valmennukseen, 16 §:ssä tarkoitettuun vaatimaan moniammatilliseen tukeen, 18 §:ssä tarkoitettuun asumisen tukeen, 24 §:ssä tarkoitettuun lyhytaikaiseen huolenpitoon, 25 §:ssä tarkoitettuun päivätoimintaan ja 34 §:ssä tarkoitettuihin muihin lain tarkoituksen toteuttamiseksi tarvittaviin palveluihin liittyvästä ylläpidosta kohtuullisen maksun.

Asiakasmaksulain 7 e §:n perustelujen (HE 191/2022 vp s. 239 - 240) mukaan vammaispalvelulain mukaiset palvelut ovat erityispalveluita, joita vammattomat ihmiset eivät tarvitse. Erityispalveluiden tarkoituksena on toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta, osallisuutta ja osallistumista yhteiskunnassa ja tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Erityispalveluihin kuuluvat palvelut, jotka ovat välttämättömiä tavanomaisessa elämässä. Vammaispalvelulaissa tarkoitettujen erityispalveluiden yhdenvertaisuuden toteuttamiseen tähtäävän päämäärän vuoksi mainittuihin palveluihin sisältyvä apu ja tuki ovat yleensä maksuttomia.

Vammaispalvelulaissa tarkoitettuihin erityispalveluihin voi kuitenkin liittyä ylläpitoa eli sellaisia muita palveluita, tarvikkeita tai välineitä, joista aiheutuu henkilölle kustannuksia vammaisuudesta riippumatta. Tavanomaisia vammaisuudesta riippumatta aiheutuvia kustannuksia ovat kustannukset, joita henkilölle elämisestä ja asumisesta tavallisestikin aiheutuu, kuten vuokra, ateriat sekä kustannukset sähköstä ja vedestä. Lisäksi asumisesta voisi periä kohtuullisen maksun, jos henkilö ei maksaisi asumisesta itse erikseen.

Ateriakustannukset ovat henkilölle vammaisuudesta riippumatta aiheutuvia kustannuksia. Korkein hallinto-oikeus on antamassaan ratkaisussa KHO 2014:186 katsonut, että niissä tapauksissa, joissa kehitysvammanhuollon asiakkaan erityishuoltoon ei käytännössä sisälly eikä erityishuolto-ohjelmaan ole myöskään kirjattu, että asiakas osallistuu ruuan valmistukseen tai että häntä avustettaisiin ruuan valmistuksessa, ateriapalveluiden maksulliseen ylläpito-osaan kuuluvat paitsi ruuan valmistuksessa tarvittavat raaka-aineet myös ruuan valmistamisesta sekä säilyttämisestä aiheutuvat kustannukset. Ateriamaksun perusteena oleviin kustannuksiin kuuluvat siten myös kustannukset, jotka aiheutuvat työvoiman, veden, energian ja kuljetusten käyttämisestä. Aterian tarjoilun ja ruokailussa avustamisen kustannuksia ei saisi periä asiakkaalta. Maksua ei saisi periä myöskään silloin, kun vammaisen henkilö osallistuu ruoan valmistukseen tai häntä avustetaan ruoan valmistuksessa, koska tällöin kyse on erityispalveluihin liittyvästä avusta ja tuesta, jotka ovat vammaiselle henkilölle maksuttomia.

Tältä osin oikeuskirjallisuudessa (Sami Uotinen, Uudistunut asiakasmaksulaki 2021 s. 40) on esitetty, että KHO 2014:186 ratkaisun lopputulema esimerkiksi työvoimakustannusten osalta olisi todennäköisesti ollut toinen, jos kyseessä olisi ollut asumisyksikön henkilökunnan toimesta tapahtuva asiakkaan avustaminen ruoan valmistamisessa eikä yksikön ulkopuolelta hankittavat ateriapalvelut. Erityishuollon yksikön henkilökunnan antama apu on lain tarkoittamaa erityishuoltoa eikä ylläpitoa.

Asiakasmaksulain 7 e §:n perustelujen mukaan vammaisuuden perusteella järjestettäviin erityispalveluihin liittyviä tarvikkeita ja muita henkilöille vammaisuudesta riippumatta aiheutuvia tavanomaisia kuluja (joista ylläpitomaksua siis voidaan periä) ovat kustannukset esimerkiksi hygieniaan ja siivoukseen liittyvistä aineista ja tarvikkeista sekä taloustarvikkeista ja -aineista, kuten shampoista, saippuoista, pesuaineista ja wc-papereista, asumisyksikön yhteisten tilojen vaatehuoltoon liittyvien kodinkoneiden ja pesuaineiden käytöstä, internetyhteydestä, tietokoneesta, lehdistä sekä asumisyksikön yhteisten harrastusvälineiden ja -tilojen tai saunan käytöstä. Hoitotarvikkeista ei kuitenkaan saisi periä maksua, eikä myöskään sellaisista tarvikkeista tai aineista, joita tarvitaan asiakkaan avustamisessa hänen toimintarajoitteensa vuoksi.

Säännöksen perusteluissa viitataan korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) vuosikirjapäätökseen 2015:86, jonka mukaan kehitysvammaisten erityishuoltoa ja asiakasmaksuja koskeva lainsäädäntö ei edellytä, että ylläpitomaksu koostuisi ainoastaan niiden palvelujen tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista, joita kukin yksittäinen asiakas päättää kulloinkin käyttää. KHO kuitenkin totesi, että sosiaalilautakunnan kaikkia palvelukeskuksen asiakkaita yleisesti koskevalla päätöksellä ei ole sitovasti ratkaistu eikä ole voitukaan ratkaista, miten mahdollinen pitkäjaksoinen, yhtäjaksoinen poissaolo otetaan huomioon yksittäisen asiakkaan maksua määrättäessä.

Perusteluissa viitataan myös eduskunnan oikeusasiamiehen (OA) ratkaisuun [EOAK/6749/2019](#), joka koski ylläpitomaksun perimistä kehitysvammaisten erityishuollossa. OA totesi, että edellä mainitun KHO:n ratkaisun valossa asiakkaan ylläpitomaksuun voitiin sisällyttää asumisyksikön yhteisiin tiloihin ja yhteiskäyttöön tarkoitettuja järjestettävään ylläpitoon liittyviä hankintoja. Vaikka asiakas ei käyttäisi kaikkia sinänsä tarpeelliseen ylläpitoon ja tällä kunnalla olisi kuitenkin oikeus periä ylläpidosta kiinteä kuukausittainen maksu, joka ei ylitä palvelun tuottamisesta aiheutuvia kustannuksia. Maksua määrättäessä on kuitenkin otettava huomioon myös kehitysvammaisen henkilön vammasta tai sairaudesta aiheutuvat yksilölliset seikat. Näin ollen kaikkia kehitysvammaisten asumispalveluyksikön asiakkaita yleisesti koskevalla ylläpitomaksupäätöksellä ei voida ratkaista kehitysvammaista asiakasta sitovalla tavalla sitä, miten asiakkaan vammasta tai sairaudesta aiheutuvat yksilölliset syyt otetaan huomioon yksittäisen asiakkaan maksua määrättäessä.

OA katsoi, että henkilön päättäessä jättää käyttämättä erityishuollon toteuttamiseksi tarpeelliseen ylläpitoon liittyviä palveluita ilman kehitysvammaisuuteen liittyvää yksilöllistä perustetta, maksu voidaan kuitenkin määrätä ja periä. Tilanne saattaa kuitenkin muuttua, jos asiakas hankkii vammansa tai sairautensa kannalta välttämättömiä yksilöllisiä tarvikkeita itse omalla kustannuksellaan sen johdosta, etteivät yleiset kiinteään ylläpitomaksuun kuuluvat palvelut tai hankinnat terveydellisistä tai muista vammaisuudesta johtuvista yksilöllisistä syistä sovellu hänelle. Määrättyä maksua on toisaalta alennettava myös silloin, kun kehitysvammainen henkilö ei voi saada erityishuoltoon liittyvää huolenpitoa ylläpidon keskeytyessä. Käytännössä tämä saattaa tarkoittaa sitä, että perusteltujen yksilöllisten syiden johdosta yksittäisen henkilön ylläpitomaksu saattaa tosiasiallisesti muodostua asumispalveluyksikössä yleisesti määrättyä kiinteää ylläpitomaksua pienemmäksi, jolloin maksu tulisi määrittellä yksilöllisesti uudestaan.

Asiakasmaksulain 7 e §:n perusteluissa todetaan vielä yhteenvedonomaaisesti, että asiakkaalta perittävän maksun olisi oltava kokonaisuudessaan kohtuullinen, ja mahdollinen kiinteä ylläpitomaksu tulee tarvittaessa määrittellä yksilölliset seikat huomioiden uudelleen. Maksun suuruudesta päättäessään hyvinvointialueen olisi otettava huomioon, että asiakkaalla tosiasiallisesti olisi mahdollisuus käyttää tarvitsemiaan palveluita. Hyvinvointialueen olisi maksua määrättäessä otettava huomioon, että tavanomaiset vammaisuudesta riippumatta aiheutuvat kustannukset voivat vaihdella alueiden ja yksiköiden välillä.

Maksun kohtuullisuus edellyttäisi asiakasmaksulain 2 §:n 1 momentin mukaisesti, että maksu ei missään tilanteessa ylitä palvelun tuottamisesta aiheutuvia kustannuksia. Asiakkaan toimeentulo ei saisi vaarantua perittävien asiakasmaksujen sekä muiden välttämättömien kustannusten, kuten asumisesta aiheutuvien kustannusten, seurauksena. Asiakasmaksua olisi asiakasmaksulain 11 §:ssä säädetyllä tavalla yksilöllisesti alennettava tai jätettävä se perimättä, kuten muitakin sosiaalipalveluiden maksuja. Tämä on ensisijaista suhteessa toimeentulotukeen.

3.3 Arviointi

Arvioitavanani on vammaispalvelulain mukaiseen asumisen tukeen liittyvästä ylläpidosta perittävien maksujen lainmukaisuus Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueella. Kysymys koskee lähinnä sitä, sisältävätkö hyvinvointialueen asiakasmaksuasiakirjassa määritellyt ylläpitomaksut sellaisia vammaisuuteen ja erityispalveluun liittyviä avun ja tuen elementtejä, joiden tulisi olla asiakasmaksulain perusteella maksuttomia.

Apulaisoikeusasiamies totesi 29.10.2025 antamassaan ratkaisussa EOAK/7109/2024, että hyvinvointialueen tulee arvioida vammaispalvelujen ylläpitomaksuja määriteltäessä, ettei ylläpitomaksun kustannuksiin sisällytetä sellaisia päivittäisiin toimiin liittyviä tukipalveluita (esimerkiksi tavanomaiset siivous- ja vaatehuoltopalvelut), jotka saattaisivat tarkemmassa tarkastelussa olla vammaiselle henkilölle maksutonta vammaispalvelulain mukaiseen asumisen tukeen (entinen palveluasuminen) sisältyvää apua tai tukea taikka maksuttomia erityispalveluita.

Hahmotan aluksi niitä kriteereitä, joiden perusteella on tehtävissä rajanvetoa vammaisille henkilöille järjestettäviin erityispalveluihin liittyvän maksullisen ylläpidon ja maksuttoman palvelun välillä.

Asiakasmaksulain 7 e §:n mukaan muun muassa vammaispalvelulain mukaiseen asumisen tukeen liittyvästä ylläpidosta hyvinvointialue voi siis periä kohtuullisen maksun. Asiakasmaksun perimisestä on säädetty asiakasmaksulaissa seuraavasti:

- Perittävä maksu saa olla enintään palvelun tuottamisesta aiheutuvien kustannusten suuruinen (2 §).
- Maksuttomia ovat vammaispalvelulain mukaiseen asumisen tukeen sisältyvä apu ja tuki sekä asumisen tukeen sisältyvät palvelut. Asumisen tuesta voidaan kuitenkin periä maksu, jos henkilö saa niihin korvausta muun lain kuin vammaispalvelulain nojalla (4 §).
- Asiakkaan toimeentulon edellytykset eivät saa vaarantua maksujen seurauksena. Maksun alentamisen ja perimättä jättämisen on oltava ensisijaista toimeentulotukeen nähden (11 §).

Vammaispalvelulain mukaisesta asumisen tukeen tai muuhun vammaisten erityispalveluun liittyvästä ylläpidosta ja ylläpitomaksun perimisestä ei ole tarkemmin laissa säädetty.

Asiakasmaksulain muutoksen esitöissä (HE 191/2022 vp) kuitenkin täsmennetään niitä vaatimuksia, jotka hyvinvointialueen on otettava huomioon ylläpitomaksua perittäessä:

- Vammaispalvelulaissa tarkoitettuihin erityispalveluihin liittyvällä ylläpidolla tarkoitetaan sellaisia muita palveluita, tarvikkeita tai välineitä, joista aiheutuu henkilölle kustannuksia vammaisuudesta riippumatta. On normaalisuuseriaatteen mukaista, että kyseisistä kaikille aiheutuvista kustannuksista voidaan periä kohtuullinen maksu.
- Asiakkaalta perittävän maksun olisi oltava kokonaisuudessaan kohtuullinen, ja mahdollinen kiinteä ylläpitomaksu tulee tarvittaessa määrittellä yksilölliset seikat huomioiden uudelleen.

Näkemykseni mukaan tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että kaikkia asiakkaita yleisesti koskevalla päätöksellä tai ohjeella ei voida ratkaista asiakasta sitovalla tavalla sitä, miten esimerkiksi asiakkaan vammaista tai sairaudesta aiheutuvat yksilölliset syyt otetaan huomioon yksittäisen asiakkaan maksua määrättäessä. Tästä seuraa, että hyvinvointialueen on tehtävä yksilöllinen harkinta siitä, onko kyseessä sellainen tukipalvelu (esimerkiksi vaatehuolto), jota annetaan asiakkaan vammaisuudesta aiheutuvan avun ja tuen tarpeen vuoksi.

- Maksun suuruudesta päättäessään hyvinvointialueen olisi otettava huomioon, että asiakkaalla tosiasiaassa olisi mahdollisuus käyttää tarvitsemiaan palveluita.

Näkemykseni mukaan tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että jos asiakas ei käytä ylläpitomaksun sisältämiä palveluja, tarvikkeita tai aineita ollenkaan tai hankkii ne itse, tämä tulisi ottaa huomioon ylläpitomaksun määrää alentavana tai poistavana tekijänä. Toisaalta korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun KHO 2015:86 mukaan asiakasmaksuja koskeva lainsäädäntö ei edellytä, että ylläpitomaksu koostuisi ainoastaan niiden palvelujen tuottamisesta aiheutuneista kustannuksista, joita kukin yksittäinen asiakas päättää kulloinkin käyttää.

- Hyvinvointialueen olisi maksua määrättäessä otettava huomioon, että tavanomaiset vammaisuudesta riippumatta aiheutuvat kustannukset voivat vaihdella alueiden ja yksiköiden välillä.

Totean vielä, että aiemmasta hallintotuomioistuinten oikeuskäytännöstä ja laillisuusvalvojen ratkaisukäytännöstä voidaan joiltain osin hakea tulkinta-apua maksuttomuuden ja maksullisuuden väliseen rajanvetoon. Esimerkiksi, kuten edellä kohdasta 3.2 ilmenee, eräisiin korkeimman hallinto-oikeuden ja eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisuihin on nimenomaisesti viitattu uuden vammaispalvelulain ja asiakasmaksulain muutoksen esitöissä (HE 191/2022 vp).

Vuosikymmenten aikana eri lakien tulkinnasta syntynyt oikeuskäytäntö on kuitenkin osin epäyhtenäistä. Oikeuskäytäntöä on muodostunut kehitysvammaisten erityishuoltoon liittyvästä ylläpidosta perittävistä maksuista sekä vammaispalvelulain mukaisen palveluasumisen erityiskustannuksista ja palveluasumiseen liittyvästä ylläpidosta perittävistä maksuista. Kuitenkin se, miten hallintotuomioistuimet yksittäisissä tapauksissa arvioivat uuden – 1.1.2025 voimaan tulleen – vammaispalvelulain mukaisiin erityispalveluihin liittyvää ylläpidon käsitettä ja ylläpidosta perittäviä maksuja, jää nähtäväksi ajan myötä muodostuvassa oikeuskäytännössä.

Seuraavassa arvioin edellä selostettujen kriteerien valossa Etelä-Pohjanmaan asiakasmaksuasiakirjassa määritellyjä ylläpitomaksuja.

Hyvinvointialueen selvityksen mukaan se ei peri asiakkailta maksua vammaispalvelulain mukaisista vammaan tai sairauteen liittyvistä erityispalveluista. Asumisen tukeen liittyvästä ylläpidosta perittävä maksu koostuu asumispalveluyksikön yhteisiin tiloihin ja yhteiskäyttöön tarkoitetuista, ylläpitoon liittyvistä aineista, tarvikkeista ja tavaroista. Selvityksen mukaan ylläpitomaksut noudattavat asiakasmaksulainsäädäntöä ja ne määrittyvät asiakkaan tarvitsemien hoivaan ja huolenpitoon sekä tukeen ja ohjaukseen kuulumattomista palveluista.

Arvioitavanani olevasta hyvinvointialueen asiakasmaksuasiakirjasta ilmenee, että vammaispalvelulain mukaisen asumisen tuen ja vaativan moniammatillisen tuen palveluihin liittyvästä ylläpidosta perittävät maksut on jaettu kolmeen eri maksuluokkaan. Näkemykseni mukaan tällaisella ylläpitomaksujen porrastamisella voidaan sinänsä hyväksyttävästi edistää edellä todettua asiakasmaksulain tavoitetta, jonka mukaan asiakkaan yksilöllinen tilanne ja ylläpitomaksuun kuuluvien tarvikkeiden, välineiden, aineiden ja palveluiden tosiasiallinen käyttö tulee ottaa huomioon maksua perittäessä.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue on määritellyt asiakasmaksuasiakirjassa ensimmäiseen maksuluokkaan kuuluvaksi yhteisten tilojen ylläpitoa ja yhteisiä materiaaleja koskevat kulut. Nähdäkseni tämä maksuluokka näyttäisi lähtökohtaisesti kattavan sellaisia vammaisuudesta riippumatta aiheutuvia tavanomaisia elämisen ja asumisen kustannuksia, joista hyvinvointialue voi siis harkintavaltansa puitteissa periä kohtuullista ylläpitomaksua. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö näidenkin kulujen osalta tulisi tarvittaessa tehdä edellä mainittu asiakaskohtainen arviointi yksilöllisen maksun määrittämisessä.

Hyvinvointialueen asiakasmaksuasiakirjan toinen ja kolmas maksuluokka koskevat erityisesti vaatehuollon toteuttamisesta perittävää ylläpitomaksua.

Totean, että vaatehuollon toteuttamisessa hyvinvointialue voi periä kohtuullista ylläpitomaksua vammaisuudesta riippumatta aiheutuvista kustannuksista, kuten esimerkiksi vaatehuoltoon liittyvien asumisyksikön yhteisten koneiden (esim. pyykinpesukone ja kuivausrumpu), yksikön pesuaineiden tai ulkopuolisen pesulapalvelun käytöstä. Yksilöllisen ylläpitomaksun määrään voi vaikuttaa esimerkiksi myös se, miten runsaasti asiakas käyttää asumisyksikön yhteisiä koneita- ja aineita. Näin ollen maksu saattaa olla suurempi asiakkaalla, joka pesee pyykkiä päivittäin kuin asiakkaalla, joka tekee nämä kodinhoidolliset toimet joka toinen viikko. Edellä todetut seikat voivat siis hyväksyttävästi vaikuttaa hyvinvointialueella perittävän ylläpitomaksun määrään ja maksujen porrastamiseen.

Pidän edellä kohdassa 2.3 kuvattujen asiakasmaksuasiakirjan vaatehuoltoa koskevien maksuluokkien sisältöä ja määräytymisperusteita epäselvinä ja tulkinnanvaraisina. Tältä osin Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen asiakasmaksuasiakirja näyttäytyy ongelmallisena asiakasmaksulain valossa. Tämä johtuu siitä, että vaatehuollosta perittävän ylläpitomaksun yhtenä määrittävänä tekijänä näyttäisi olevan vammaisen henkilön tarvitsema avun määrä ja toisaalta se, miten runsaasti asumisyksikön henkilökunnan työpanosta vaatehuolto sitoo. Mikäli nämä seikat tosiasiasa vaikuttavat vammaiselta henkilöltä perittävän ylläpitomaksun määräytymiseen ja määrään, muodostunee tilanne asiakasmaksulain vastaiseksi.

Hyvinvointialueen asiamaksuasiakirjassa eräinä kriteereinä todetaan, että 2. maksuluokassa "henkilökunta kantaa päävastuun vaatehuollon toteutumisesta" ja "pyykin viimeistely asiakkaan kanssa toteutuu hoitotyönä". Taas 3. maksuluokassa "pyykkihuolto tehdään asiakkaan puolesta" ja, tavanomaista runsaampi pyykin määrä "sitoo henkilökunnan työpanosta".

Käytettävissäni olevan selvityksen ja aineiston perusteella epäselvää on, minkä merkityksen hyvinvointialue antaa maksun perimisessä edellä todetuille asiakasmaksuasiakirjan maininnoille vaatehuollossa avustamisesta, puolesta tekemisestä ja toisaalta henkilökunnan työpanoksen käytöstä. Asiakasmaksuasiakirjassa ei ole myöskään tarkemmin eritelty, miten yksittäiset tekijät vaatehuollon eri maksuluokkien sisällä vaikuttavat asiakaskohtaisen maksun määräytymiseen ja määrään.

Esimerkiksi toisessa maksuluokassa epäselväksi jää, mistä ja millä perusteella vaatehuollon ylläpitomaksua ylipäätään peritään, jos vaatehuollossa käytetään ainoastaan vammaisen henkilön omia koneita ja aineita, ja henkilö tarvitsee vammaisuutensa vuoksi asumisyksikön henkilökunnan apua tai tukea vaatehuollon toteuttamisessa. Pelkästään asiakasmaksuasiakirjan ohjetta lukiessa minulle syntyy pikemminkin mielikuva kokonaan tai ainakin osittain maksuttomasta palvelusta, josta ei siis voitaisi periä ainakaan kokonaisuudessaan ylläpitomaksua.

Kolmannessa maksuluokassa epäselvää on, miten maksu määräytyy, jos vammaisen henkilö käyttää vaatehuollossa ainoastaan yksikön koneita ja -aineita, mutta hän kykenee kuitenkin hoitamaan vaatehuollon itsenäisesti tai avustettuna. Toisaalta myös ulkopuolisen pesulapalvelun käyttöön liittyvän ylläpidon ja maksun tarkempi sisältö jää vaille selvennystä.

Edellä todetun johdosta pidän tarpeellisena, että Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue selkeyttää ja täsmentää asiakasmaksuasiakirjaa erityisesti vaatehuoltoon liittyvien ylläpitomaksujen osalta.

En ota laillisuusvalvojana enemmälti kantaa siihen, miten ylläpitoon ja ylläpitomaksuun liittyviä yksittäisiä tulkinnallisia tilanteita tulisi arvioida ja ratkaista uuden vammaispalvelulain ja uusien asiakasmaksulain säännösten valossa. Kuten edellä on todettu, nämä kysymykset on viime kädessä saatettavissa hallintotuomioistuimen arvioitaviksi.

Korostan kuitenkin sitä yleistä lähtökohtaa, että vammaispalvelulain mukaiseen asumisen tukeen liittyvä yksilöllinen apu ja tuki päivittäisissä kodinhoidollisissa toimissa on maksutonta eikä sitä saa sisällyttää ylläpitomaksuun. Tällaista maksutonta yksilöllistä apua on esimerkiksi asiakkaan henkilökohtainen vaatehuolto silloin, kun siihen tarvitaan asiakkaan vammaisuuden vuoksi asumisyksikön henkilökunnan apua.

Vaasan hallinto-oikeus kumosi 19.3.2025 ratkaisullaan 324/2025 vammaisen henkilön ylläpitomaksua koskevat Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen päätökset, koska viranhaltijalta oli puuttunut toimivalta tehdä päätös. Tästä syystä asia palautettiin hyvinvointialueelle uudelleen käsiteltäväksi. Perusteluissaan hallinto-oikeus huomautti, että asiakkaalle oli järjestetty palveluasuminen vammaispalvelulain nojalla, jolloin ylläpidonmaksu voidaan periä ainoastaan sellaisista asumiseen liittyvistä palveluista, joita järjestetään riippumatta asiakkaan vammaisuudesta. Hallinto-oikeuden mukaan palvelusuunnitelmasta, valituksenalaisesta päätöksestä tai sen perusteena olleesta viranhaltijan päätöksestä ei kuitenkaan ilmennyt, että asiaa olisi 2. maksuluokkaan sisältyvän vaatehuollon osalta arvioitu vammaisuuden näkökulmasta.

Vammaispalvelulain 18 §:n mukaan vammaisella henkilöllä on oikeus saada asumisen tukea, jos hän tarvitsee apua tai tukea voidakseen hoitaa päivittäiset toimensa. Vammaisen henkilön yksilölliset tarpeet määrittävät asumisen tuen sisällön ja määrän sekä toteuttamistavan.

Palvelukokonaisuuteen kuuluvat palvelut tulisi yksilöidä tehdyssä asiakassuunnitelmassa. Mikäli vammaisen henkilö siis vammansa vuoksi tarvitsee toisen apua ja ohjausta palveluissa, joilla tuetaan hänen selviytymistään muun muassa päivittäisissä toiminnoissa – kuten pukeutumisessa, siivouksessa, peseytymisessä tai ruoanlaitossa – tukipalvelusta ei pitäisi periä erityispalveluun liittyvänä ylläpitona asiakasmaksua. Merkityksellistä on asiakassuunnitelmakirjausten lisäksi asiakkaan tosiasiallinen palvelujen tarve ja palvelujen tosiasiallinen sisältö.

Korostan vielä tässä yhteydessä, että vammaisen henkilön yksilöllinen ylläpitomaksu tulee määritellä kiinteästä ylläpitomaksusta poiketen ylläpidon keskeytystilanteessa, tai mikäli tähän on muita esimerkiksi vammasta tai sairaudesta aiheutuvia yksilöllisiä syitä. Näissä tilanteissa on ensiarvoisen tärkeää yksilön oikeusturvan kannalta, että vammaisen henkilö voi hakea muutosta saamaansa asiakasmaksua koskevaan päätökseen. Olennaista on myös se, että hyvinvointialue on selkeästi ohjeistanut, miten yksilöllistä ylläpitomaksua, asiakasmaksujen alentamista ja perimättä jättämistä voi hakea.

Käytettävissä olevan selvityksen perusteella minulla ei ole edellytyksiä tarkemmin arvioida hyvinvointialueen kolmelle eri tasolle porrastettujen ylläpitomaksujen (euromäärän) kohtuullisuutta. En katso myöskään aiheelliseksi ryhtyä laillisuusvalvonnassani yleisemmin arvioimaan, mitä kaikkia erilaisia kuluja ylläpidosta perittävä maksu voi sisältää vammaisten asumispalveluissa.

Korostan, että hyvinvointialueen tulee selkeästi ja läpinäkyvästi kertoa asiakkailleen, mistä yksittäisistä kuluista ja tekijöistä ylläpitomaksu koostuu. Tämän tiedon perusteella asiakas voi omalta osaltaan arvioida maksun asianmukaisuutta. Hyvinvointialueen perimän asiakasmaksun määrän ja sisällön lainmukaisuuden voi siis yksittäistapauksessa saattaa hallintotuomioistuimen tutkittavaksi.

3.4 Muut asiat

3.4.1 Asiakasmaksujen alentaminen ja perimättä jättäminen

Kantelussa pyydettiin tutkimaan, miten hyvinvointialuealue arvioi, että vammaisille henkilöille jää riittävästi varoja yksilöllisten tarpeidensa ja elinkustannustensa kattamiseen ylläpitomaksujen perimisen jälkeen.

Pyysin hyvinvointialuetta ilmoittamaan minulle, miten vammaisia asiakkaita tiedotetaan ja ohjataan asiakasmaksujen huojentamisesta eli miten ja missä tilanteessa he voivat hakea maksujen alentamista ja perimättä jättämistä.

Saamani selvityksen mukaan asiakkaalle tehdään aina viranhaltijapäätös myönnetystä palvelusta, jossa ilmoitetaan myös ylläpitomaksun summa. Päätösteksteissä on oikaisuvaatimusohjeet, jossa ohjeistetaan päätökseen tyytymätöntä asiakasta hakemaan muutosta tehtyyn viranhaltijapäätökseen. Vammaispalvelun viranhaltija arvioi asiakkaan hakemuksen perusteella täytyvätkö maksun huojentamisen tai poistamisen perusteet.

Selvityksestä ei ilmene, kerrotaanko asiakasmaksua koskevassa päätöksessä tai oikaisuvaatimusohjeessa nimenomaisesti siitä, miten asiakas voi hakea asiakasmaksun alentamista tai perimättä jättämistä. Hyvinvointialueen asiakasmaksuasiakirjassa (soveltamisohje) on mainittu asiakasmaksulain pääperiaatteet maksujen alentamisesta ja perimättä jättämisestä, mutta tästäkään ei ilmene, miten asiakasta käytännössä hyvinvointialueella tiedotetaan ja ohjeistetaan asiakasmaksujen huojennusten hakemisesta. En ole pyytänyt asiasta lisäselvitystä hyvinvointialueelta.

Tämän vuoksi tyydyn vain yleisesti kiinnittämään hyvinvointialueen huomiota asiakasmaksulaissa säädettyyn menettelyyn.

Jos vammainen henkilö on varaton tai vähävarainen tai olosuhteet taikka vammasta tai sairaudesta johtuvat yksilölliset syyt muutoin edellyttävät maksun tarkistamista, asiakasmaksulain 11 §:n 1 momentin mukaan sosiaalihuollon palveluista määrätty maksu ja terveydenhuollon palveluista henkilön maksukyvyn mukaan määrätty maksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava siltä osin kuin maksun periminen vaarantaa henkilön tai perheen toimeentulon edellytyksiä tai henkilön lakisääteisen elatusvelvollisuuden toteuttamista.

Asiakasmaksulain 11 §:n 3 momentin mukaan maksun alentamisen ja perimättä jättämisen on oltava ensisijaista toimeentulotuesta annetussa laissa tarkoitettuun toimeentulotukeen nähden.

Edellä todetun pykälän 4 momentin mukaan hyvinvointialueen on annettava asiakkaalle tieto siitä, mitä 1–3 momentissa säädetään maksun alentamisesta ja perimättä jättämisestä. Tieto on annettava ennen ensimmäistä palvelutapahtumaa tai sen yhteydessä. Jos tiedon antaminen ei ole mahdollista ennen palvelutapahtumaa tai sen yhteydessä, sen voi antaa myöhemmin, kuitenkin viimeistään maksua perittäessä. Tieto on annettava siten, että asiakas riittävästi ymmärtää sen sisällön. Tietoa annettaessa asiakkaalle on annettava sen tahon nimi ja yhteystiedot, jolta asiakas voi tarvittaessa pyytää lisätietoja.

Pykälän 5 momentin mukaan edellä 4 momentissa tarkoitettu tieto on annettava asiakkaalle henkilökohtaisesti kirjallisesti tai suullisesti. Tieto voidaan antaa myös asiakkaan yksilöivän sähköisen palvelun välityksellä. Jos tieto annetaan muulla tavalla kuin kirjallisesti, asiakkaalle on hänen pyynnöstään annettava tieto myös kirjallisena.

Korostan, että asiakkaalla on oikeus saada myös asiakasmaksulain 11 §:ssä mainituissa tilanteissa hakemuksensa johdosta kirjallinen muutoksenhakukelpoinen päätös, jonka lainmukaisuuden hän voi viime kädessä saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi.

3.4.2 Perittävien maksujen päällekkäisyys (ylläpitomaksu ja asuinhuoneiston vuokra)

Kantelussa kyseenalaistettiin se, kohdistuvatko asumisesta perittävä vuokra ja ylläpitomaksu osin samoihin palveluihin siten, että vammainen henkilö joutuisi maksamaan kaksinkertaiset maksut.

Selvityksen mukaan asumisen tukeen liittyvästä ylläpidosta perittävä maksu koostuu asumispalveluyksikön yhteisiin tiloihin ja yhteiskäyttöön tarkoitetuista, ylläpitoon liittyvistä aineista, tarvikkeista ja tavaroista.

Hyvinvointialueen asiakasmaksuasiakirjan mukaan pitkäaikaisen asumisen palveluissa asiakas solmii vuokrasopimuksen asunnosta vuokranantajan kanssa ja maksaa asumiseensa liittyvät kustannukset suoraan vuokranantajalle. Vuokraan sisältyvät kiinteistön huoltomenot ja asukkaiden käytössä olevien yhteisten tilojen jyvitetty osuus.

Pelkästään kantelukirjoituksen ja käytettävissäni olevan selvityksen perusteella asiassa ei ole tältä osin ilmennyt toimenpiteitä edellyttävää lainvastaista menettelyä.

Korostan kuitenkin yleisellä tasolla, että hyvinvointialueen on syytä ajoittain tarkastella sitä, etteivät perittävät ylläpitomaksut sisällä sellaisia kuluja (esimerkiksi yhteisten tilojen siivousvälineet- ja aineet sekä tilojen/kalusteiden korjaukset), jotka saattaisivat sisältyä myös vuokranantajalle maksettaviin asuinhuoneiston vuokraan kuuluviin kiinteistön huoltomeneihin.

4 TOIMENPITEET

Saatan Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen tietoon edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen hyvinvointialueen asiakasmaksuasiakirjassa määriteltyjen vaatehuoltoa koskevien ylläpitomaksujen ongelmallisuudesta ja täsmentämisen tarpeesta.

Samalla kiinnitän hyvinvointialueen huomiota niihin edellä todettuihin vaatimuksiin, jotka on otettava huomioon vammaisen henkilön erityispalveluun liittyvästä ylläpidosta perittävää maksua määrättäessä.

Edellä todetussa tarkoituksessa lähetän päätökseni Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueelle.

Pyydän, että Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue ilmoittaa minulle 30.9.2026 mennessä, mihin toimenpiteisiin päätökseni on antanut aihetta.

Lähetän päätökseni tiedoksi myös Lupa- ja valvontavirastolle, jonka lakisääteisenä tehtävänä on valvoa sosiaali- ja terveystalouden järjestämisen ja tuottamisen lainmukaisuutta ja antaa siihen liittyvää ohjausta.